

SENOSIOS KLAIPĖDOS APYLINKIŲ KAPINAITĖS KRAŠTOTYRININKO FERDINANDO TAMOŠIŪNO ALBUMUOSE

Arminas Štuopys
Klaipėdos universitetas

1 pav. Kraštotyrininkas
Ferdinandas Tamošiūnas
(nuotrauka iš
V. Tamošiūno archyvo)

Publikacijoje pristatoma mokslo žmonėms, visuomenei mažiau žinoma Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus (MLIM) fonduose saugoma, bet visiems besidomintiems prieinama kraštotyrininko Ferdinando Tamošiūno (1932–1980) darbo dalis¹, kurią šio teksto autoriui nurodė muziejininkas ir restauratorius D. Varkalis². Ja susidomėjome ieškodami ikonografinės ir kitokios lyginamosios medžiagos Klaipėdos krašto konfesinio paveldo tyrimams. Jau pirminio susipažinimo su šia medžiaga metu įsitikinta, kad F. Tamošiūnas (1 pav.) paliko vertingų ir (kas kraštotyriniame darbe pasitaiko rečiau) puikiai dokumentuotų, taip pat, kiek leido tuometinės sąlygos, gerai susistemintų duomenų apie Klaipėdos apylinkių senąsias kapinaites. Tikimės, kad bendradarbiaujant Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutui (BRIAI) ir medžiagą saugančiam Mažosios Lietuvos istorijos muziejui ją pavyks suskaitmeninti, ir ateityje ji taps kuriamos Klaipėdos krašto kapinaičių duomenų bazės dalimi, lengvai prieinama ir patogiai peržiūrima visiems besidomintiems Klaipėdos krašto ir Prūsijos Lietuvos paveldu.

Šia publikacija siekiama prisiminti kraštotyrininką F. Tamošiūną ir skaitytojus supažindinti su šeimos valia į Mažosios Lietuvos muziejaus rinkinius patekusia jo kraštotyrinio palikimo dalimi. Be to, F. Tamošiūno kraštotyrinį rinkinį čia bandoma įvertinti pažintiniu-moksliniu požiūriu.

Kraštotyrininkas F. Tamošiūnas

Ferdinando³ Tamošiūno gimtinė – Aukštaitijoje, Dvariškiuose, pasak jaunesniojo jo brolio, taip pat klaipėdiečio kraštotyrininko V. Tamošiūno⁴, „netoli Subačiaus stoties, buvusioje dvaro žemėje įsi-

¹ Mokslinėje, kraštotyrinėje literatūroje, dienraščiuose nuorodų į šią medžiagą ar pasakojimo, straipsnio apie ją neaptikome, nors į Mažosios Lietuvos istorijos muziejų šią medžiagą kraštotyrininko Ferdinando Tamošiūno našlė ponė Kleopa Danutė Tamošiūnienė atnešė 2001 metais; tikėtina, kad į šią medžiagą dėmesio neatkreipta, nes apie F. Tamošiūno pomėgį kraštotyrai žinojo tik nedaugelis su šiuo žmogumi bendravusių XX a. 6–8-uoju dešimtmečiais. Čia aprašoma tik mažesnė, matyt, geriausiai sutvarkyta šio kraštotyrininko darbų dalis, kita dalis turėtų būti šeimos archyve. Tikimės, kad pavyks surasti ir šią F. Tamošiūno surinktą medžiagą, pavyzdžiui, susijusią su Klaipėdos miesto kapinėmis, jų naikinimu. Tiesa, žinios apie pastarąją yra prieštaringos, pavyzdžiui, kraštotyrininko brolis tvirtina, kad pagrindines vaizdų fiksavimo priemones F. Tamošiūnas įsigijo po to, kai buvo pradėtos naikinti Klaipėdos miesto kapinės.

² Gerb. D. Varkaliui autorius dėkingas ne tik už šią nuorodą, bet ir už komentarus, atskleidžiančius sovietmečio laikotarpio kraštotyrinio, muziejinio darbo, kolekcijų rinkimo specifiką, sovietinės Klaipėdos urbanistinės raidos faktus.

³ Kraštotyrininko brolis, taip pat kraštotyrininkas Vytautas Tamošiūnas pasakojo, kad F. Tamošiūnas turėjo du vardus – artimų draugų ir namiškių jis buvo šaukiamas Algii (pokalbio su V. Tamošiūnu įrašas, 2012 08 27), o oficialesnėje aplinkoje ir dokumentuose vadinamas Ferdinandu.

⁴ KALTENIS, V. Vytautas Tamošiūnas. *Mažosios Lietuvos enciklopedija (Rahn-Žvižžeris)*, IV t. Vilnius, 2009, p. 480.

2 pav. Ferdinandas Tamošiūnas, dirbantis kapinėse netoli Kalotės

kūrusioje gyvenvietėje“. Po Sibiro tremties (1951–1957 m., Tomsko sritis) kartu joje buvusi šeima (tėvai ir trys vaikai) grįžo į gimtinę. Tikėtasi, kad bus gražinti turėti namai, nes taip buvo parašyta paleidimo dokumentuose, tačiau jų susigrąžinti nepavyko, todėl buvę tremtiniai buvo priversti glaustis pas giminaičius. V. Tamošiūnas pasakojo, kad „po to atsiliepė viena karo metais tėvo išgelbėta žydų tautybės moteris⁵, ji ir pakvietė mūsų šeimą vykti į Klaipėdą. Aš jau buvau pradėjęs eiti į mokyklą, šeštąją vidurinės mokyklos klasę, todėl gyvendamas pas giminaičius dar užbaigiau mokslo metus ir į Klaipėdą atvažiavau vėliau, kai tėvai su mano vyriausiuoju broliu ir seserimi čia jau buvo įsikūrę“.

Atrodo, kad gyvenimo sąlygos tremtinių šeimos nariui nebuvo lengvos – profesiją įgijo dirbdamas ir mokydamasis vakarais tuometiniame Kauno politechnikos instituto Klaipėdos filiale. Buvęs F. Tamošiūno dėstytojas, vėliau bendradarbis Celiuliozės ir kartono kombinate (CKK), Vytautas Kašuba šį „vieną iš rimčiausių ir stipriausių sutiktų studentų“ prisimena iki šiol⁶. Įgijęs mechaniko inžinierius profesiją, F. Tamošiūnas Klaipėdoje dirbo CKK konstruktorių biure, prieš tai – Šiaulių televizorių gamykloje. Bendradarbiai⁷ F. Tamošiūną prisimena kaip santūrų, net uždarą, nekalbų, tačiau mandagų žmogų, kvalifikuotą ir labai atsakingą inžinierių konstruktorių. Kalbinami jaunesni XX a. 8-ojo dešimtmečio CKK darbuotojai prisiminė tik jo pavardę (matyt, šaukti retu vardu vyresnį, į bičiulystes nelinkusį, dažniausiai susimąsčiusį ar prie braižymo lentos palinkusį kolegą nebuvo įprasta⁸).

V. Tamošiūno liudijimu, „į kraštotyrą, kaip ir į kitus dalykus gyvenime, brolis žiūrėjo rimtai“, buvo santūraus būdo, nedaugžodžiaujantis, fotografuotis ir kitaip afišuotis nemėgęs žmogus (2 pav.). Jaunystėje domėjosi aviacija, modeliavimu, pomėgis technikai išliko visą gyvenimą, tačiau kaip bibliofilas ir kitų sričių kolekcionierius jis skaitė ir istorinę literatūrą. Savamokslis fotografas, dirbęs su paprastu juostiniu fotoaparatu „FED“, pats daręs nuotraukas, taip pat filmavęs, kraštotyrininku tapo anksčiau už V. Tamošiūną ir, pastarojo liudijimu, „šiam darbe buvo pažengęs toliau“. Ekspedicijose ir parvykęs iš jų F. Tamošiūnas piešdavo, braižydavo schemas, sistemindavo surinktą medžiagą. Kraštotyrininko brolis mano, kad „kaip inžinierius jis tai darydavo kruopščiau už mane“. V. Tamošiūnas pasakojo, kad dėl amžiaus, išsilavinimo skirtumo, uždaro ir nepriklausomo vyresniojo brolio būdo jis visada jautėsi „žemesnės kategorijos kraštotyrininku“, tačiau vėliau bendras pomėgis brolius suartino. Į kai kurias ekspedicijas jie vykdavo kartu, dalydavosi mažais atradimais, žiniomis, tačiau dažniausiai dėl laiko stokos, šeimyninių reikalų, negalėdamas ilgam atitrūkti nuo darbo, F. Tamošiūnas kraštotyriniam darbui išnaudodavo šventes arba apsiribo-

⁵ Elena Jakobsonaitė-Tumaitienė (VASILIAUSKIENĖ, A. Kunigas Feliksas Ereminas ir Rachelė Regina Rozenbergaitė-Šteimanienė. *XXI amžius*, 2011 m. kovo 4 d., Nr. 17 (1897) [žiūrėta 2012 08 30]. Prieitis per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2011/03/04/index.html>

⁶ Pokalbis su V. Kašuba (2012 09 01).

⁷ Pokalbis su vyresnės kartos CKK darbuotojais V. Kašuba, Juozu Slavinsku (2012 08 31).

⁸ Pokalbis su CKK vyr. inžinieriumi Rimantu Bieliausku (2012 08 31).

davo vienos dienos kelionėmis pėsčiomis po Klaipėdos apylinkes (kol nusipirko automobilį). Kartais į šias keliones paimdavęs ir vaikus (du sūnus). V. Tamošiūnui įsiminė žygis su broliu Dangės pakrantėmis iki Kretingos, „tiksliniai“ žygiai į Šernus, Dovilus, ekspedicijos į piliakalnius, tačiau didžiausią dėmesį jie skirdavę Klaipėdos apylinkių kapinaitėms. Pasak kraštotyrininko jaunesniojo brolio, „miestas plėtėsi, nujautėme, kad kapinaičių nebus pasigailėta, tai stengėmės užfiksuoti nors tai, kas jose dar buvo likę. Tada jų dar būta turtingesnių, o dabar jos visiškai sunykusios ir sunaikintos chuliganų, bet tokių niekšų būdavę visais laikais“⁹. Kita vertus, V. Tamošiūnas nelinkęs sureikšminti savo ir brolio kraštotyrinio darbo: „kolumbai nebuvo“.

Deja, atlikti visų numatytų darbų, sutvarkyti visos kraštotyrinės medžiagos Ferdinandas Tamošiūnas nebespėjo – mirė po susižeidimo automobilio avarijoje ligoninėje dėl sveikatos komplikacijų (1980 m. gruodžio 23 d.).

F. Tamošiūno kraštotyrinė medžiaga MLIM fonduose

Aptariamą kraštotyrininko F. Tamošiūno palikimą sudaro trys šviesiais siūlais persiūti savarankiai albumai iš balto standaus, bet ne itin kokybiško braižybinio popieriaus su priklijuotomis nespalvotomis nuotraukomis ir ranka braižytomis įvairiaspalvėmis schemomis, brėžinukais, šratinuku ir pieštuku atliktais įrašais. Antraštinuose puslapiuose šie albumai įvardyti:

*Senų kryžių liekanų nuotraukos kai kuriose senose kapinaitėse netoli Klaipėdos m. 1974 m.*¹⁰;

*Senų kapinaičių, paminklų ir piliakalnių nuotraukos netoli Klaipėdos. 1975 m.*¹¹;

*Senų kryžių kai kuriose kapinaitėse ir Ekytės piliakalnio, esančio netoli Klaipėdos, nuotraukos. 1976 m.*¹²

Kaip medžiagos rinkėjai ir sudarytojai juose nurodyti abu broliai, tačiau V. Tamošiūnas teigia, kad vyresnysis brolis fotografavo, darė nuotraukas, sutvarkė surinktą medžiagą ir albumus sudarė savarankiškai; brolio pagalbos jam reikėjo tik kai kuriose ekspedicijose, ieškant atokesnių kapinaičių.

Kiekvienas iš šių albumų yra skirtas skirtingose Klaipėdos apylinkėse aplankytoms kapinaitėms. Pavyzdžiui, pirmajame (1974 m.) albume aprašytos ir nufotografuotos šiaurinių Klaipėdos apylinkių kapinaitės, antrasis skirtas pietinėse ir pietrytinėse uostamiesčio apylinkėse buvusioms kapinaitėms ir kitiems objektams. Aplankytų ir albumų medžiagoje aprašytų kapinaičių ir kitų objektų kiekis kiekviename albume yra panašus – nuo 9 iki 11.

Kraštotyrininko sudarytų albumų struktūra yra vienoda, logiška ir lengvai perprantama: po antraštinio kiekvieno albumo lapo su ranka užrašytu pavadinimu eina aplankytų kapinaičių ir kitų objektų sąrašas su numeriais (tarsi albumo turinys), sutartiniai schemų ženklai, o kitame puslapyje ranka braižytoje scheme, kurią galima įvardyti kaip kažkurios Klaipėdos apylinkių dalies žemėlapi, šie objektai jau pažymėti raudonais numeriais (3 pav.). Kituose albumų lapuose (jie yra be numerių) aplankytos kapinaitės pagal schemeje suteiktus numerius iš eilės trumpai aprašomos ir pateikiamos kelių, rečiau keliolikos jose užfiksuotų objektų (kryžių, krikštų, antkapinių paminklų ir t. t.) nuotraukos, kartais – panoraminiai apylinkių vaizdai (būdingesni kraštotyrininko aplankytų piliakalnių,

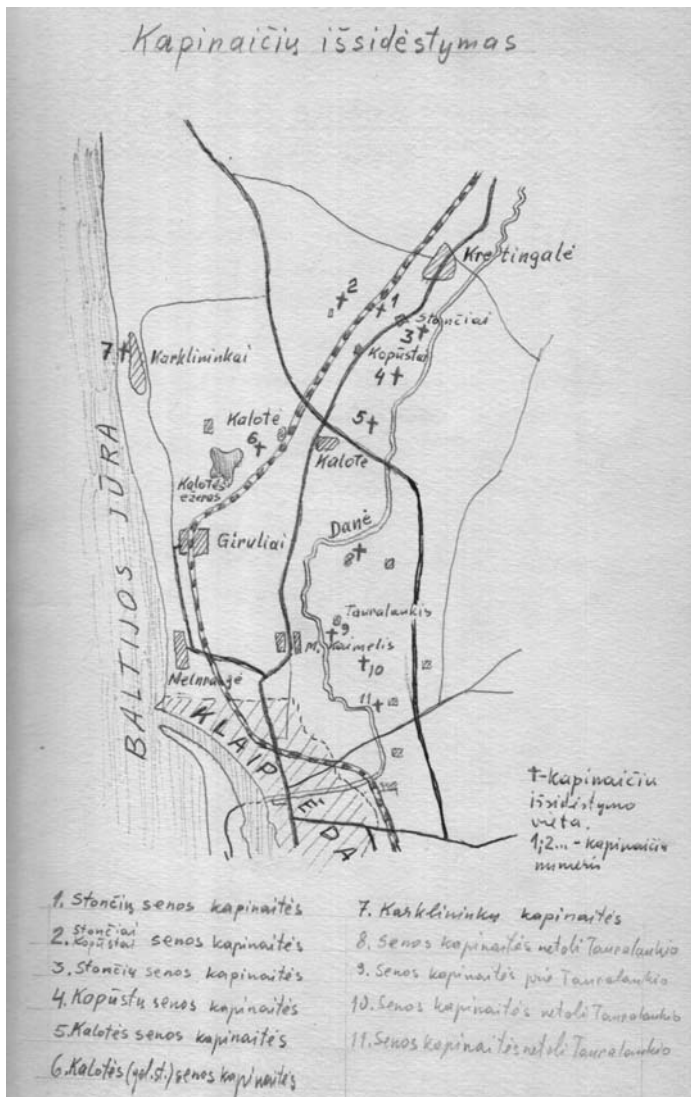
⁹ V. Tamošiūnas per praėjusius 40 metų ne kartą pakartojo brolio ekspedicijų maršrutus; jo vertinimu, mūsų dienų sulaukusiose Klaipėdos apylinkių kapinaitėse tėra išlikę vidutiniškai apie 20–30 proc. ekspedicijose su broliu pamatytų artefaktų – kryžių, antkapinių paminklų ir t. t.

¹⁰ F. TAMOŠIŪNO albumas, MLIM fondai, 1974 m., GEK inv. Nr. 69.902.

¹¹ F. TAMOŠIŪNO albumas, MLIM fondai, 1975 m., GEK inv. Nr. 69.901.

¹² F. TAMOŠIŪNO albumas, MLIM fondai, 1976 m., GEK inv. Nr. 69.903.

(Vietovių ir kapinių pavadinimai tekste įvardijami kaip kraštotyrininko tekste – aut. past.).

3 pav. Viena iš kraštotyrininko F. Tamošiūno maršrutų schemų

(siektą paryškinti kontūrus), labiau pavyko mėginimas iš kelių nuotraukų sukomponuoti panoraminį vaizdą (Eketės apylinkių).

Tarp albumų lapų yra keli neįrišti juodraštiniai lapeliai su pieštuku greitosiomis nubraižytomis kapinių schemomis, antkapiniais užrašais, paminklų kontūrų brėžinukais ir pan. Matyt, ši juodraštinė medžiaga bus užsilikusi sudarant ir tvarkant albumus.

Kraštotyrinės medžiagos vertė

F. Tamošiūnas nesistengė aprašyti ar fiksuoti visų aplankytose kapinėse buvusių objektų. Spėjame, kad jis pasirinkdavo būdinguosius ir kažkuo specifinius. Tiesa, kraštotyrininkas atkreipdavo dėmesį ir į kapinių techninę įrangą (tvoras, vartus, jų elementus, šulinius, drenavimo kanalus, kapinių ir apylinkių reljefo specifiką, į kapinaitės vedančius keliukus), nustatydavo apytikrius jų

ant kalvų išsidėsčiusių kapinaičių), dalies ar visų kapinių vaizdai. Šalia priklijuotų nuotraukų būtinai nubraižytos skirtingo detalumo lygio kapinaičių apylinkių schemas arba kapinaičių teritorijos „pririšimo“ prie įvairių tuo metu aplankytoje vietovėje dominavusių objektų (geležinkelio, stotelės, fermos ir pan.) brėžinukai su nurodytais atstumais. Po kai kuriomis antkapių, epitafinių lentų, krikštų nuotraukomis yra pakartoti (perrašyti) jose buvę tekstai (palaidotųjų pavardės, gimimo ir mirties datos, epitafiniai užrašai ir t. t.).

Visos nuotraukos albumuose yra nespaltvotos, vaizdo kokybė įvairi, dažniau vidutiniška. Geriau pavykusios įvairių detalių (paminklinių įrašų, puošybos elementų) nuotraukos, prastesnės kokybės – panoraminiai vaizdai. Žvelgiant į nuotraukas kartais būna sunku įvertinti jose užfiksuotų objektų dydį (F. Tamošiūnas nenurodo mastelio). Keletas kadru padaryta reikiamai neapersukus juostos (4 pav.), atrodo, kad buvo taupyta ir fotopopierius. Tačiau visos nuotraukos rodo fotografo pastangas rasti geresnį rakursą, atskleisti fotografuojamo objekto specifiką. Pavyzdžiui, metaliniai kaltiniai kryžiai bandyti fotografuoti juos apgaubus lietpalčiu

matmenis, plotą, apibūdindavo kapinių būklę (prižiūrėtos, apleistos, užžėlusios ir pan.), tačiau statistinių duomenų, susijusių su antkapių kiekiu, jų atmainomis ir pan., jo sudarytuose aprašuose beveik nėra. Statistiniai ir kitokie apibendrinimai padaryti nedidelių kapinaičių aprašuose, tačiau apskritai kraštotyrininko sudarytus albumus galime įvardyti momentinės kapinaičių būklės sąvadu, trumpo istorinio laikotarpio liudijimu. Aprašams būdingas lakoniškas, emociškai išlaikytas, aiškus neredaguotų tekstų stilius, tačiau moralinio vertintojo pozicijų kraštotyrininkas nevengė. Štai kaip aprašomos šiuo metu jau Klaipėdos miesto pietinių gyvenamųjų mikrorajonų teritorijoje atsidūrusios Bandužių kapinaitės (*tekstas neredaguotas*):

„6. Senos kapinaitės netoli Rimkų

Buv. Bandūžių

Aplankytas 1975-X-30.

Kapinaitės randasi už 0,8 km į vakarus nuo Rimkų, prie naujo kelio į Vakarų remonto įmonę. Kapinaitės laukuose, apaugę krūmais ir mažais medžiais. Išsilaikę blogai. Išlikę trys metaliniai, kalti kryžiai ir vienas betoninis. Taip pat yra keli antkapiai. Keli kapai neseniai kažkokių tai chuliganų iškasti.“

4 pav. Dekoruota „toblyčia“
(Andulių kapinaitės)

Kitame albumo puslapyje F. Tamošiūnas nubraižė kapinaičių vietos schemą (5 pav.) ir priklijavo įvardytų paminklų nuotraukas: kapinių kalvelės vaizdas, neįprastos formos betoninis kryžius (6 pav.), metaliniai kryžiai. Kaip šiuo metu atrodo šios kapinaitės, tiksliau, tai, kas iš jų liko, gali nesunkiai pamatyti kiekvienas klaipėdietis – prieš keturiasdešimt metų aprašytų paminklų jau nebėra, daugelis aplinkinių gyventojų net nesuvokia, kad jų šunų vedžiojimo, jaunimo ar degradavusių asmenų „piknikų“ rengimo vieta yra kapinės...

Ypač ciniškas, deja, praktiškai nebaudžiamas ir visuomenės diskusinėse erdvėse nutylimas barbariškumas – kapų kasinėjimas plėšimo tikslais – minimas beveik trečdalyje F. Tamošiūno sudarytų kapinių aprašų (*kursyvas laužtiniuose skliaustuose – autoriaus komentarai, kapinaičių pavadinimai netaisyti*):

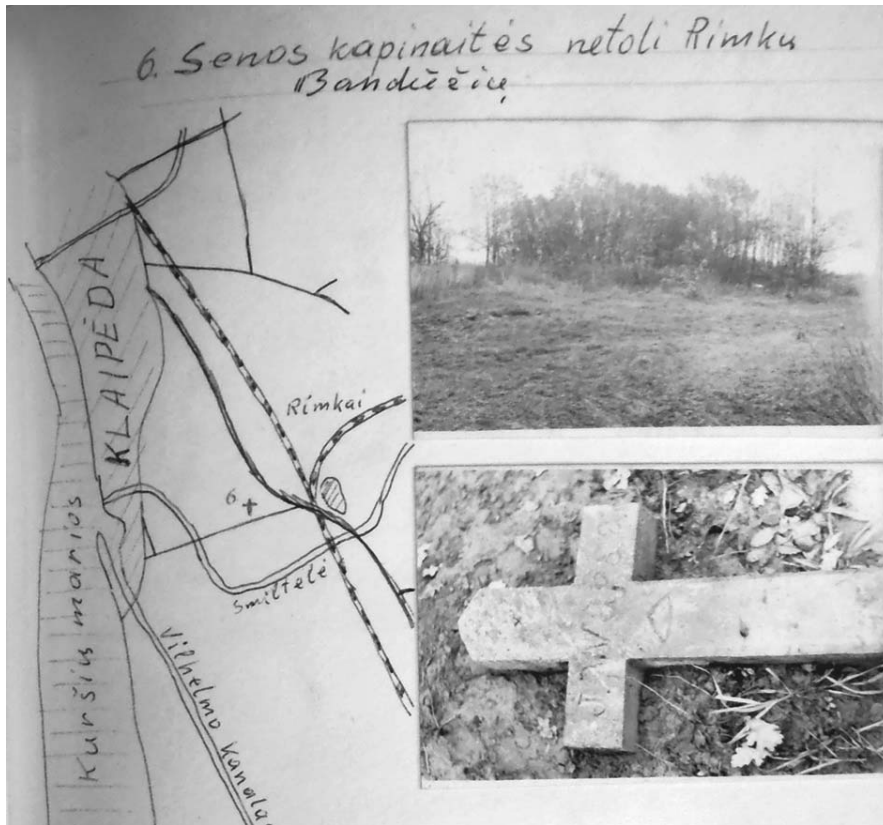
„(...) išlikęs išrautas vienas metalinis kryžius (...) sumesti į griovį mediniai kryžiai. (...) Bendras stovis labai blogas. Neseniai iškasti du kapai.“ [*Ketvergių kapinaitės*];

„(...) Pasakoja, kad dar neseniai čia buvo vienas lietas ir vienas kaltas metaliniai kryžiai.“ [*Kapinaitės ant Žardės piliakalnio, šiuo metu belikęs tik kapavietės tvorelės fragmentas*];

„(...) Išlikę keli išrauti ir aplaužyti metaliniai kalti kryžiai. Yra nuverstas paminklinis akmuo (...). Dauguma kapų neseniai iškasti, kaulai išmėtyti.“ [*Kapinaitės prie Laistų – šiuo metu nežinančiam jas aptikti sunku*];

„(...) Išlikę mūriniai vartų stulpai. Keli kapai iškasti neseniai. [*Vaidaugų kapinaitės – šiuo metu belikęs tik vienas vartų stulpas, kapuose įrengtas ugniakuras kepsninei*];

„Dabar kapinėse užaugęs miškas. Apleistos ir netvarkomos. (...) Trys kapai neseniai iškasti.“ [*Kapinaitės netoli Kalotės, prie geležinkelio stotelės*];

5 pav. Bandžių kapinaičių vaizdai viename iš F. Tamošiūno sudarytų albumų

„(...) Paminkliniai akmenys (du) nuversti į upelį ir sudaužyti. Užimamas plotas apaugęs medžiais.“
[Mažojo Tauraulukio kapinaitės];

„Metalinių ir medinių kryžių neišlikę. Matyti vieno lieto metalinio kryžiaus nuolauža. (...) Penki kapai neseniai kažkieno iškasti.“ [Barškių–Gindulių kapinaitės].

Panašiu tonu konstatuojami ir kiti vandalizmo aktai – iš riedulių sudėtų kapinių tvorų ardymas, numanomos kapų tvorelių vagystės, paminklų vartymas, kryžių laužymas ir t. t. Prie surinktos ir į albumus susegtos F. Tamošiūno medžiagos jo jaunesnysis brolis yra prirašęs pastabų (jau po F. Tamošiūno mirties), patikslinęs ar nurodęs alternatyvius kapinaičių pavadinimus arba tiesiog konstatavęs:

„(...) Vėliau visos kapinės palaidotos po miesto sąvartynu.“ [Kalotės–Gindulų–Kalnųvėnų kapinaitės].

„Šiuo metu (2001 m.) kapinės yra apsuptos kolektyvinių sodų.“ [Paupalių–Urbikių kapinaitės].

Dalis užrašų, amžinojo poilsio atgulusiųjų pavardės ir gimimo bei mirties datos, kurios ekspedicijų metu dar buvo išlikusios ant šių sunaikintų kapinaičių medinių krikštų ir kitų paminklų, yra rūpestingai perrašytos nuotraukų apačioje ar atskirai.

6 pav. Betoninis kryžius (Bandužių kapinės, tikėtina XIX a. pab. – XX a. pr.)

7 pav. Krikšto (kryžiaus po stogeliu) fragmentas su įrašu (Dumpių–Ketvergių kapinės)

i r

Aptarti kraštotyrininko sudarytų aprašų pavyzdžiai albume suklijuotų nuotraukų pobūdis rodo, kad F. Tamošiūno surinkta medžiaga yra vertingas kapinių nykimo ir naikavimo tendencijų bei dominuojančių tokio naikinimo būdų, šių procesų spartos, urbanistinės agresijos atvejų liudijimas, praversiantis visuose lyginamojo pobūdžio krašto kapinačių būklės tyrimuose, o platesniame kon-

tekste – ir aptariant laikotarpio paveldosaugos problemas ir bendrą kultūrinę situaciją.

Kitas šios medžiagos privalumas yra susijęs su ją surinkusio kraštotyrininko atida ir dėmesingumu detalėms. Pavyzdžiui, jo fotoaparato objektyvas stengėsi „perskaičiuoti“ įrašus netvarioje krikštų medienoje (7, 8 pav.) ir trupančiame betone (9 pav.), akmenyje. O jei tai nepavykdavę – perrašydavo po nuotrauka raštu, tuo pratęsdamas palaidotų žmonių atminimo saugojimą...

Albumų autorius fiksavo žemus medinius kryžius, krikštų lentas, jų dekorą detales (10 pav.). Dalyvaujantieji šiandienos ekspedicijose po senąsias Klaipėdos krašto kapinaites netrunka įsitikinti, kad mediniai krikštai, kryželiai jau yra tapę retu radiniu, jų beveik nepavyksta aptikti apleistose ar mažiau prižiūrimose kapinaitėse. F. Tamošiūnas dar spėjo užfiksuoti sąlyginę medinių antkapinių paminklų gausą ir įvairovę. Tiesa, ji jau nebe tokia, kaip aprašoma žinomuose šaltiniuose¹³, tačiau taip pat rodo medinių paminklų tradicijos paplitimo ribas ir santykinai smarkiau urbanizuotose Klaipėdos apylinkėse.

8 pav. Krikštų ir kryžių liekanos (Eketės, kitaip – Paupalių–Urbikių kapinaitės)

¹³ ČERBULĖNAS, K. Pajūrio lietuvių antkapiai. *Lietuvininkų kraštas*. Sud. N. VĖLIUS ir kt. Kaunas, 1995, p. 519–532; GIMBUTAS, J. Mažosios Lietuvos krikštų formos. *Lituanistikos darbai*, t. 1. Čikaga, 1966, p. 19–47.

9 pav. Betoninis paminklas, kaip spėjama, pastatytas XIX a. pab. ant mergaitės kapo (Jagučių kapinės)

10 pav. Krikšto puošybos detalės fragmentas (Kalvių kapinės)

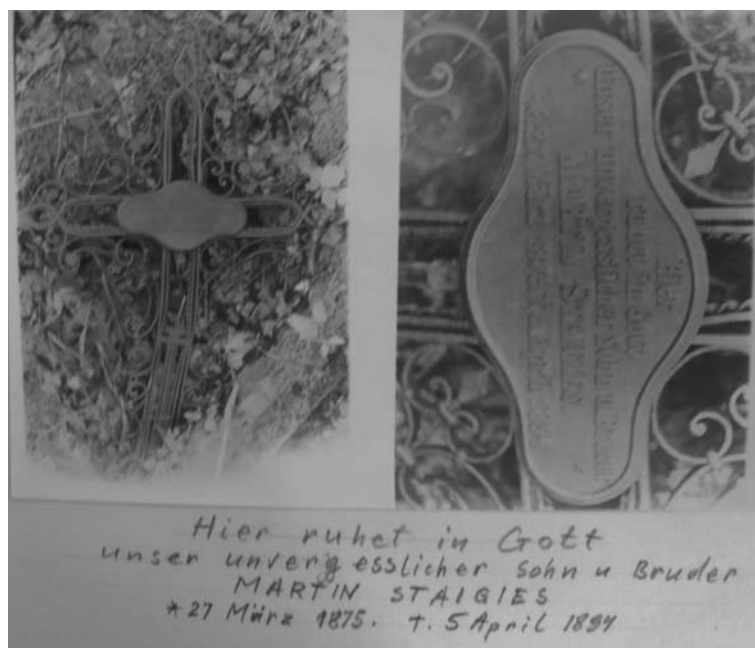

11 pav. Peršauta ovalinė epitafinė lenta iš ketaus (Andulių kapinės)

Kiti dabartiniu metu retesni radiniai senosiose Klaipėdos regiono kapinaitėse – stiklinės ir keraminės, įmantresnės formos ketaus (11, 12 pav.) epitafinės lentos. F. Tamošiūno nuotraukose jos užfiksuotos jei ir ne visiškai sveikos,

tai nukentėjusios palyginti nedaug, su aiškiai įskaitomais įrašais, išpūdingais dekoru elementais (13, 14 pav.). Kiti nuotraukose užfiksuoti kapinių puošybos „madų“ racionalėjimą ir modernėjimą prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir tarpukariu bylojantys artefaktai – santykinai didelių matmenų (keliasdešimties centimetrų ilgio ir pločio) stačiakampės emaliuotos epitafinės lentos, kurios dabar jau tapo retenybe (korodavo arba buvo „nurinktos“, sunaikintos vandalų). Gaila, kad F. Tamošiūnas neskyrė dėmesio paminklų medžiagai detalizuoti, bet atrodo, kad jis bus nufotografavęs įdomios formos akmeninius krikštus, neįprastas stelas, naiviai primityvokus pirmuosius XIX a.

pab. – XX a. pr. vietinių ūkininkų formuotus betoninius paminklus, savadarbes betonines epitafines lentas su pagaliuku kietėjančiame mišinyje išvedžiotais įrašais... Aišku, dirbdamas prieš keturias dešimtis metų, jis dar suspėjo užfiksuoti kompoziciškai baigtus metalinius kryžius su visais ar dauguma priklausančių dekoru elementų (15, 16 pav.), matė dekoruotas „toblyčias“ (17 pav.) ir kitus dabar retenybe tapusius kapaviečių artefaktus. Dėl to norėusi, kad apie jo surinktą ir sutvarkytą medžiagą žinotų visi, besidomintys krašto paveldu, miesto ir apylinkių istorija, XIX–XX a. pradžios laikotarpio laidojimo papročiais ir kapų puošybos meninių formų raida.

12 pav. Fragmentas iš kraštotyrininko F. Tamošiūno albumo: kryžius su epitafine lenta iš ketaus (Jagučių kapinės)

13 pav. Stiklinė epitafinė lenta (Gedvilų kapinės)

14 pav. Kita stiklinė epitafinė lenta (Dumpių–Ketvergių kapinės)

15 pav. Gerai išlikęs Dumpių kapinaičių
kryžius su emaliuota epitafine lentele

16 pav. Įdomus kaltinis kryžius
(senosios Lūžių–Jakų kapinaitės)